

Fulls de la **R**evista

Il·lustracions de Tony Barbero

Literatura i vida

Mariàngela Vilallonga

Segons van informar els diaris al seu moment, en el discurs d'inauguració de la quarta edició del Carrefour des Littératures Européennes, que es va celebrar a Estrasburg el mes de novembre de 1992, l'escriptor italià Antonio Tabucchi va reflexionar sobre la relació entre la vida i la literatura, i l'evolució d'aquesta relació amb el pas dels anys. Plantejava la qüestió més o menys en aquests termes: «Quina relació hi ha per a un escriptor entre la paraula escrita i la seva vida?, o ¿quina relació hi ha entre els llibres que escrivim i la vida que vivim?, o en uns altres mots, ¿quina relació existeix avui entre la literatura i la vida?».

En la seva reflexió, Tabucchi va refusar la dicotomia que, deia, s'havia plantejat a Itàlia en la seva joventut: o es viu, o s'escriu. Es va confessar convençut que «la vida és com la literatura, i la literatura com la vida». I va assenyalar que la literatura formava part de la seva vida, que l'acompanyava i que vivia dins seu; que la literatura no és la vida, però tampoc no és el seu contrari.

La reflexió formava part d'un plantejament molt més ample sobre la literatura d'aquest final de segle dominat pels mitjans àudio-visuals. Però el dilema de Tabucchi ha estat un bon punt de partença per reflexionar sobre la vida i la literatura.

Aquesta és la pregunta que hem traslladat a uns quants escriptors, poetes i narradors, per tal que hi reflexionin per escrit, des dels fulls ocres d'aquesta revista: quina relació existeix entre la vida i la literatura?

L'oposició entre literatura i vida i la contraposició dels dos termes ve de lluny i, fins i tot avui, serveix a alguns per explicar determinades actituds. Fa ben poc apareixia com a subtítol d'una de les biografies de Mercè Rodoreda: «Contra la vida, la literatura». I en les pàgines d'aquesta mateixa revista, un treball sobre Prudenci Bertrana es titulava «Literatura i vida: el mite de l'artista pur». Fa anys va sortir un gran estudi sobre Petrarca que portava per títol «Vida u obra de Petrarca».

Aquests tres títols poden servir de pretext per plantejar els diversos tòpics que al llarg dels anys s'han donat sobre el fet de la creació literària. Podem partir del supòsit que la finalitat de la literatura és la d'aconseguir una obra d'art i que en conseqüència l'escriptor, quan decideix el fet d'escriure, posa la barrera de la literatura a les seves pròpies experiències i a la seva pròpia vida.

Aleshores l'escriptor, o l'artista, pot tenir diferents actituds davant de l'obra de creació. Una d'elles seria la que expressaria la frase rebutjada per Tabucchi: o es viu o s'escriu. És a dir que, com deia Eugenio Montale, l'art i la literatura seria la forma de vida d'aquells que en realitat no viuen; però, malgrat tot, un poeta no ha de renunciar a la vida.

Més enllà va arribar la postura de Cesare Pavese que contraposava l'ofici de viure a l'ofici de poeta, en una voluntat de deslligar ambdós móns i d'enfrontar-los, és a dir la literatura com a fugida, com a aïllament, com a succedani de la vida, però també com a antídol, i això es correspondria amb l'enunciat d'aquella biografia de Mercè Rodoreda que esmentàvem abans.

Però precisament serà Mercè Rodoreda qui ens ha de mostrar amb les seves paraules la falsedat que s'amaga, també en el seu cas, sota d'aquest enunciat. En el pròleg de *Mirall trencat*, Rodoreda reflexiona sobre el fet d'escriure, sobre la relació entre la literatura i la vida. Comença explicant com es fa una novel·la, i de les seves paraules es pot entendre que per fer una novel·la primer s'ha d'haver viscut i sentit; així de senzill: «Si jo no he sentit mai cap emoció davant d'una posta de sol, ¿com puc descriure, o, millor dit, suggerir la màgia d'una posta de sol?». El segon punt d'inflexió el trobem quan afirma: «Una novel·la són paraules». Per acabar finalment la reflexió amb aquests mots: «Tota la gràcia de l'escriure rau a encertar el mitjà d'expressió, l'estil».

No es tracta, doncs, en el seu cas de «contra la vida, la literatura», com podia haver estat el cas de Pavese, encara que amb reserves, sinó de la literatura com una actitud vital, com una manera de veure el món, per tal de convertir allò que es veu i allò que es viu en obra d'art.

L'escriptor llatí Plini el Jove resumeix en una frase referida al seu oncle, també escriptor, Plini el Vell, la relació entre la vida i la literatura amb aquestes paraules: «Considero certament feliços aquells homes als quals, per un regal dels déus, els és donat de fer coses dignes de ser escrites o d'escriure coses dignes de ser llegides; però considero molt més feliços aquells que pogueren fer l'una cosa i l'altra».

Vida i literatura, vida o obra, la interrelació és estreta. Probablement això és el que es desprèn amb més claredat de les respostes que vénen a continuació.

Manuel Castaño:

Què és la vida? –un frenesí, i la literatura?– una il·lusió, certament, però: és una il·lusió necessària? Aquesta és la pregunta, retòrica, que s'entreu en tot interrogant sobre la relació entre la literatura i la vida, una relació que agrada de plantejar en termes d'oposició en lloc de cercar la posició de la literatura en la vida, feina més compromesa i que sols pot aparèixer en un món desorganitzat que valora l'individu per allò que fa i no per allò que és. Allò que un fa té un sentit econòmic, que no pot tenir allò que un és: la literatura neix en aquest àmbit, deslligada de la lluita per la supervivència, de la dialèctica entre els guanys i les pèrdues materials. Si, vist des d'aquesta banda, el dilema entre la vida i la literatura és fals, què hi fa la literatura en la vida? –És el correlat en l'esfera espiritual del que és el somni en l'existència del cos. L'alternança entre el somni i la vigília –que, dit sigui de passada, cap salvador de la humanitat no ha intentat mai abolir: ningú no ha pogut imaginar mai un superhome que no dormi– es correspon a la necessària alternança entre el pensament diguem-ne laboral, abocat a satisfer les necessitats de cada dia, i el pensament en repòs, en què es renova el discurs interior i s'albira un altre món sotmès a unes altres regles –una estètica que transcendeixi el pecat original–, i això inclou des dels soliloquis del badoc solitari fins a la confecció de mecanismes verbals tan excel·lents com els sonets de Shakespeare, passant per la lectura distreta d'una novel·la d'aventures banals –i, dit sigui no tan de passada, que tots els salvadors de la humanitat han maldat per influir, els menys perillosos, fins anul·lar, els més abjectes, la di-

menació literària del pensament—. Una altra qüestió és que l'escriptura no és filantropia ni cap lectura no és innocent, però malgrat els condicionaments, que mai no falten, les urgències, que sempre hi són, i les vanitats, inevitables: feliços els qui no sols viuen pel treball sinó també per la literatura, perquè encara són amos d'un tros sense la interferència de cap poder; feliços els qui poden fer de la literatura el seu treball, perquè no els cal migpartir-se i feliços els qui no necessiten ni el treball ni la literatura, perquè són feliços.

Xavier Cortadellas

Abans, quan era més jove, m'agradava sortir al carrer. Creia que el món era de fang i que, si ens posàvem d'acord, en certa manera aconseguiríem canviar-ne la forma. Naturalment, ara penso que era un ingenu. Hi ha tot un seguit d'imponderables i de limitacions que ens desborden i que actuen per damunt de nosaltres tan despòticament com ho faria un tirà. Suposo que no cal que expliqui que ara m'entusiasma molt menys sortir de casa. Què podem fer-hi? Passen els anys i també els somnis s'acaben.

Si he d'explicar-los qui van ser els meus herois, els diré que, de fet, els més sòlids no varen sortir mai dels llibres. Els altres, en canvi, els que compartia amb la bona gent, vam haver d'enterrar-los. Això va passar al final dels setanta, quan ja es veia a venir que ni la nostra joventut ni aquella època podien acabar gaire bé. Deu ser per aquest motiu que ara, quan s'hi refereixen, parlen de la transició: perquè les coses van quedar com sempre, mentre nosaltres ens afegíem al trànsit dels últims herois.

La literatura surt de la vida, però si em demanen quina relació hi ha, em sembla que és fàcil concloure que sortosament la literatura és molt millor. Per dir-ho en poques paraules, penso que l'art és el medi natural de l'home, l'únic lloc on realment té un món a l'abast. L'altre no compta perquè, parodiant el títol d'una novel·la peruana, el món és ample i aliè.

Però ara no voldria que em jutgessin malament i que pensessin que escric perquè busco un refugi. Em sembla que de refugis no n'hi ha, que les coses són com són i que només els diferents punts de vista fan que, a vegades, ens semblin bones o dolentes. Sóc de la Bisbal. Totxos, tututs i terrissa: les tres tes, ja ho deuen saber. Allà, com a pertot, també la vida passa massa de pressa. Per això, si m'és permès, no els molesto gaire i no ho veuen excessivament pretensions, ja que sóc aquí, abans que aquesta transició també acabi, m'agradaria deixar algunes paraules en la nostra memòria de fang.

Ma. Rosa Font

La vida i la literatura són com dues germanes que comparteixen l'habitació. Les activitats, els sentiments i les impressions de l'una són independents de les de l'altra, però cap d'elles existiria del tot sense la presència de l'altra. A voltes es necessiten mútuament: necessiten comunicar-se o estimar-se o barallar-se. I el resultat, aleshores, és el d'una màquina abassegadora, amb una potència indescriptible, que s'acosta a la plenitud de la perfecció. A vegades, però, s'alça entre elles una muralla que sembla inexpugnable: poden conuiuïre temps i temps sentint-se el dring dels braçalets sense ni adonar-se'n, i poden conversar plàcidament sense confiar-se la veritable essència de les paraules. Poden passejar per la vora del mar, trepitjar les randes efímeres de les onades a la sorra, poden observar com s'esquitlla la llum fins al cau més amagat de les roques, però no saben confessar-s'ho encara.

O són com Marta i Maria. L'una feinejant sempre, trescant pels instants de l'existència com un còdol guiat per un timoner inconegut i immers en un corrent imparabile, i l'altra sentint els batecs de l'ombra, les notes transparents de la música, la veu plàcida de les gotes de la pluja, embadalint-se davant els marges clapejats de ginesta olorosa, davant dels àlbers remorosos en els dies esventats, davant de la immobilitat acolorida del mar. Fins que un dia decideixen compartir les experiències i proclamen la validesa de l'acció del qui contempla, i l'harmonia del qui trafiqueja pels viaranyes.

O com Càstor i Pòl·lux, infantats per Leda que havia estat convertida en cigne per un Zeus enamorat. D'aquesta unió amb el pare dels déus nasqueren Pòl·lux i Helena; de la unió, aquella mateixa nit, amb el seu marit humà Tíndar, nasqueren Càstor i Clitemnestra. Càstor i Pòl·lux, semidéu aquest, i humà el primer, eren diferents, però tots dos participaren en la famosa expedició dels argonautes. Tal com la literatura i la vida: pertanyen a mons distints, parlen llenguatges singulars, però totes dues s'han embarcat en la mateixa aventura: la de viure la vida amb els ulls de la literatura, i viure la literatura amb els ulls de la vida.

Àngels Gardella

No hi hauria literatura sense vida, però la vida existeix perfectament al marge de la literatura. La vida és imprevisible, concreta i orgànica. La literatura és artifici, sistematització i abstracció. Però, és clar, també és una expressió a través de les paraules de l'experiència sensorial i moral de la vida. Les paraules fan de pont entre autor i lector. L'obra literària és aquest pont, tot i que l'experiència literària sigui molt més personal: en un mateix grau entra en joc la sensibilitat de l'autor i del lector i el coneixement de la vida d'un i altre.

Segurament la sensibilitat no és altra cosa que un complex circuit nerviós, ramificat i elèctric. Qui sap si la literatura, de tant en tant, es torna un estímul necessari en l'engranatge de la vida. Però la vida és tan potent que normalment en prescindeix del tot; la literatura, en canvi, molt més dèbil, depèn absolutament de la vida.

Pere Prada

Escriure, per a què? Viure, per a què? Morir, per a què? Sense el compromís i la intensitat tot es dissol en el buit. Cap infant no juga perquè sí: llegiu la transcendència en els seus ulls! Perdre temps només té sentit, en la insulsa inversemblança adulta, per a recuperar atàviques energies amb què resseguir identificadores empremtes –badielles de la veritat i de la innocència– i arriscar-nos en l'infinit. No ens pren cap altre destí que els colors abissals fluctuant en l'oceà de la recerca. Com, què, qui? *Qui sóc?*, en definitiva, com a única pregunta, com a sola resposta. I en l'harmonia de la raó i la follia, de la calma i l'instint, drecem el nostre arc de Sant Martí, mòbil, permeable, einstenià, amb el convenciment que una i mil vegades ens tocarà recompondre els còdols, les pedres, les curculles, vianants d'un riu inaprehensible que fem i desfem –que ens fan i desfan–, tan curull de brutícia, de somnis, de bèsties inertes, d'espurnes... de lletres fins i tot! Hèlios transgredeix, dia a dia, l'obaga del firmament.

Josep Pujol

A veure. Com que és un tema al qual ja fa temps que hi dono voltes, per una vegada voldria proposar-me ser una mica ignasià i sistemàtic. Breument: diria que vida i literatura són dos àmbits que poden interferir-se, excloure's i/o complementar-se. Concís, a tall de manual:

1. *Interferències*. Quan la vida i la literatura es barregen i l'una pren terreny a l'altra. Implica dues variants, és clar:

1.1. *La vida dins la literatura*. Les preguntes cançoneres de sempre: què hi ha de la pròpia vida en allò que s'escriu? Tot llibre de ficció és un mirall, més o menys deformat, de l'autor? Tota obra literària no és, en el fons del fons, una autobiografia maquillada? Cal, d'alguna manera, haver viscut el que hom ha escrit? En aquest aspecte, sóc del mateix parer que Mercè Rodoreda explica al pròleg de *Mirall trencat*: la vida de l'escriptor s'escola subtilment dins la ficció, sí, fins i tot és necessari, però mai fins al punt de retratar-se en un personatge. Seria obscè.

1.2. *La literatura dins la vida*. És inevitable, la literatura s'afegeix a la nostra experiència vital: sentiments viscuts i sentiments llegits enriqueixen i condicionen la meua manera d'estar i captar el món. Ara bé, mai fins a l'extrem de literaturitzar la vida, que ja hi ha hagut massa Madames Bovary.

2. *Exclusions*, és a dir, vida versus literatura. Hi ha qui afirma que la literatura ens aparta de la vida, que la vida és a d'altres llocs que no pas als llibres. Llegir i/o escriure ens allunya del viure, d'alguna manera ens l'estalvia? Jo crec que no, ans al contrari: és gràcies als llibres que hauré viscut molt més, perquè llegint-los podré tastar la Rússia del segle passat, la companyia de Jane Eyre o la d'Ausiàs March. I escrivint-los no diguem...

3. *Complementàries*. Com a argument, la nostra vida sol ser un desastre. Vull dir que és massa caòtica, dispersa i complexa, sense un fil conductor i plena de personatges que entren i surten sense un mínim de planificació. En canvi, la literatura ens ofereix un món ordenat amb inici i final, amb una lògica interna, un cosmos equilibrat que podem assimilar i admirar. Gràcies a ella podem jugar a fer de déus, contemplant-ho tot des del cim i arraconant el nostre paper de sempre, el de la trista figura. I per això envegem els mons de ficció, límpids i coherents, el revers admirable de les nostres existències desordenades.